Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 205 (10497) | 1977 чылдың сентябрь 1, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРНИ ХУУСАА БЕТИНДЕ

● ЕРМОЛИНО (Калуга область). Хөвеңсаалын каттыжыышкынының коллективи чыл планынга немей миллион ажыг метр пөстерни будүрүп үндүрген. Аргыыр станоктарга болгаш эзрер машиналарга ажылдаарының зопазын калбартырынче шилчээн мурнакчыларның инициативазы бедик чедиишкиннерни чедип алыр арганы берген. Хөй-хөй шалыпчыларның ажылдаар черлеринде мурнакчы дуржулганың школаларын организастап турган.

● УСИНСК (Коми АССР). «Усинскнефть» эргелелдиң коллективи чыл эгезинден бээр онаалдага немей ийи үс бежен муң тонна нефтини казып тыпкан. Он ажыг чаа өрүмнеп үттээн черлерни ында ажыглалда киргген. Эрткен чылдыбиле деңизеге «кара алдынны» казып тыпкан ийи катап улгаткан.

(СЭТА).

ЧАА ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫ-БИЛЕ!

ӨӨРЕНИР, ӨӨРЕНИР

Бөгүн — сентябрьның бири. Хоорай, суурларда — чер болганда байырлал. Калбак делгем улуг Төрээн чуртувустуң булуң бүрүзүнде үс-үс школаларның эжиктери байырлалдыы-биле ажыттынып, баштайгы кичээлдерже ургларны чалап турар. Чаа өөредилге чылының эгези кайда-даа өөрүшкүлүг улуг байырлал апарган. Үүге дээрге совет өг-бүле бүрүзүнден школачы, сургуул азы студент эртемнерниң делгеминче эң баштай орук изеп кирер азы өөредилгезин улам ыңай уламчылаарлар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының алдарлыг 60 чыл юбилейниң бүдүүзүнде 1977—1978 чаа өөредилге чылы эгелеп турар. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак чалыы салгалдың дугайында бүгү талалыг сагыш салып келген болгаш салып турар. Чаңгыс эптиг совет өг-бүленің составынга Тыванын чедип алган чедиишкиннери кайгамчык улуг. Оларның аразында улус өөредилгезиниң талазы-биле чедиишкиннер эң көскү черни ээлеп турар. Совет Тыва болза школаларның, профессионал-техниктиг өөредилге черлериниң база дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлериниң четкизи калбарган республика апарган.

Бүгү улустуң чугаалажып көөрү ам-даа уламчылап турар. ССРЭ Конституциязының төлевилелиниң 45-ки үүлүнде мынча деп бижээн: «ССРЭ хамаатылары өөренир эргелиг. Ол дээрге өөредилгениң бүгү хевирлериниң халас болуру-биле, аныяктарның бүгү-ниити ыяап-ла ортумак өөредилгезин боттандырары-биле, өөредилгениң амыдырал, бүдүрүлгебиле харылзаалыг болурунга үндезилээш, профессионал-техниктиг, тускай ортумак болгаш дээди өөредилгени калбак хөгжүдери-биле, бот болгаш кежээки өөредилгени калбартыры-биле хандыртынар».

Үндезин Хоойлуда магадылаан өөренир эрге ам бистиң амыдыралывыста херек кырында боттуг үүл апарган. Бүгү-ниити ортумак өөредилгени боттандырган. Аныяктарның бүгү-ниити ыяап-ла ортумак өөредилгезин боттандырарын Конституцияда хоойлужудуп турар. Ол дээрге социализмниң кайгамчык улуг чаалап алыышкыннарының бирээзи болур. Бо бүгүнүң тодаргай херечизи болза, амгы Тыванын амыдыралы болур. Эрги Тывага школа турржук, үжүк-бижик билир кижилер турбаан. Ам бисте өөренип турарларның саны чыл келген тудум көвүдеп олурар. Школаларга алдан муң ажыг ургларны өөренир, профессионал-техниктиг болгаш тускай ортумак өөредилге черлеринге чеди муң ажыг сургуулдар өөренир. Оон ангыда республика иштинге дээди эртемни чедип ап турарларның саны өскен. Эрткен беш чылда республиканың улус ажылагыйы дээди болгаш тускай ортумак эртемниг беш муң ажыг специалистерни алган.

СЭКП-ниң XXV съездизи аныяктарның бүгү-ниити ортумак өөредилгезин улам хөгжүдүп, өөредилге-кижизидилге чорудулгазын сайзырангайжыдарын онзалап көрген. Ортумак школаның материалдыг баазазын быжыглаарынче улуг кичээнгей салдынган.

1971—1976 чылдарда бистиң республикага барык он муң хире кижи өөренир чаа школаларны туткан, 1 млн. 48 муң рубльге өөредилге-көргүзүлге материалдарын болгаш дериг-херекселдерни садып алган. Бо чаа өөредилге чылында Чөөн-Хемчиктиң Бора-Тайгага, Бии-Хемниң «Саян» совхозка, Тес-Хемниң О. Шынаага чаа школаларны ажыглалга киирер. Малчыннарның урглары чурттаар чаа интернаттар Чөөн-Хемчиктиң Баян-Талага, Каа-Хемниң Бүрен-Бай-Хаакка, Бай-Тайганың Шуйга дээш өске-даа черлерге ажыттынар.

Юбилейлиг өөредилге чылында 6200 кижи бирги класска болгаш белеткел клазынга өөренип кирер. Бүгү-ниити ортумак өөредилге дугайында Хоойлунуң амыдыралга бүрүн боттанылгазын чедип алыры — школа коллективтериниң эң кол сорулгазы. Школа назылыг уруг бүрүзү өөредилгеге хаара туттунган турар ужурлуг. Ыланғыя үстүкү класстардан өөредилгени ара каар чоруктар бүгү-ниити ортумак өөредилгени бистиң республикага боттандырарынга шаптыктап турар. Эрткен өөредилге чылында үүгле Кызыл хоорайның школаларындан безин 70 кижи өөредилгезин ара кагган. Шак мындыг, фахтылар республиканың чамдык районнарында база бар. Четпестерни катаптавас дээш өөредилге чылының эгезинден үүткүлдүг ажылдаары негеттинип турар.

Чаа кижини кижизидери — бистиң күрүневистиң, боягаш партиявыстың салып турар кол айтырыгларының бирээзи. Бөгүнгү пионерлер, өзүп олурар чалыы салгал кымнар болурул, кандыг кижилер апаарыл деп айтырыг кичээнгейниң төвүнге турар ужурлуг. Бөгүнгү аныяк-өскен ада-өгбелериниң болгаш улуг кижилерниң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаңчылдарын уламчылап, Төрээн чуртунуң күчү-шыдалын улам күштелдирер. Олар идея талазы-биле быжыг туруштуг, мөзү-шынар талазы-биле эң-не төлептиг хамаатылар болур ужурлуг.

Чаа өөредилге чылында республиканың школа коллективтериниң мурнунда шинтпирлээр ужурлуг сорулгалар эвээш эвес. Улус өөредилге органнары, школа коллективтери болгаш чер-черде партия организациялары бир дем-биле ажылдап турган, аныяк салгалдың өөредилге-кижизидилгезиниң айтырыгларын чедиишкинниг шинтпирлээр ужурлуг.

ЧАА ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫ-БИЛЕ!

1917-1977 60

ОКТЯБРЬНЫҢ БАЙЫРЛАЛЫН КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧЕДИИШКИННЕРЛИГ УТКУУЛУҢАР!

ТАВЫЧАЛАП КИРИПКЕН

Эрткен чылга четпес-даа болза, Кызыл районнуң «Шамбалыг» совхозтуң шөлдериндеи багай эвес тараа өзүп үнген. Специалистерниң баш бурунгаар санап турарын ёзугаар алырга, ажыл-агый гектардан ортумаа-биле 6 центнерни, а чамдык участоктардан 10 центнер ажыг дүжүттү ап болур. Совхозтуң дирекциязы, партия, профэвилел комитеттери ол тарааны чидириг чоика, кыска хуусаада ажаап алыр дээш белеткел ажылдарын хынамчалыг чоруткан. Ажаалдага киржир 32 комбайнны, сес жатканы септээш, хову бригадаларынче чоруткан. Орта ажылдаар механизаторларны быжыглаан.

Ставрополь крайның Ипатов районунуң ажыл-ишчилериниң дуржулгазын ажыглаары-биле үш ажаалда-транспорт отрядын тургускан. Оон аңгыда күскү чер чарар, техниктиг ажаалда чоорудар, аъш-чем-биле хандырар отрядтарны организастаан. Оларны звенолларда база үскүлээн. Отряд бүрүзүнүң кылыр ажылы билдингир.

Тараа ажаап алыышкынының үезинде дээштиг организастаан социалистиг чарыштың ролю улуг. Ону барымдаалааш, партия болгаш профэвилел комитеттери социалистиг чарыштың негелделерин, шаңнап-мактаарының хемчеглерин бөш бурунгаар ажылдап кылгаш, бригадалар төптеринде көскү черлерде аскылаан. Чарыштың түңнелин он хонгаш-ла үндүрүп, тиилекчи отрядка шилчиир Кызыл тукту, звенога вымпелди тыпсыр. Чарышты шылгараан комбайнерге, трактористке, чолаачыга болгаш өске-даа ажыл-ишчилерге акша шаңналдарын ийикпе халас чемненир талоннарны бээр. Ол ышкаш Күш-ажылчы алдар тугун көдүрер.

Совхозтуң № 3 хову бригадазында тарааны тавычалай кестирип эгелээн. Ынча алды комбайн ажылдап турар. Баштайгы хүннерде 400 гектар хире кызыл-тасты болгаш суланы тавычалаан. Хоочун комбайнерлер Куулар Седен, Ооржак Дилгижек-оол тараа тавычалаар нормазын хүн бүрү 120 хуу күүседип келгеннер.

Бо хүнден эгелээш ажыл-агыйның комбайнерлери тарааны дорт кестирип киріптерлер. Ону бир дугаарында № 2 хову бригадазының ишчилери эгелээр.

Чеди муң ажыг га тараа культураларын совхоз ажаап алгаш, оон муң тонна тарааны күрүнеге дужаар, артканнарын үрезинге, мал чеминге, иштики хереглелинге чарыгдаар.

Т. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТА: комбайннар тарааны тавычалай кезип тур.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

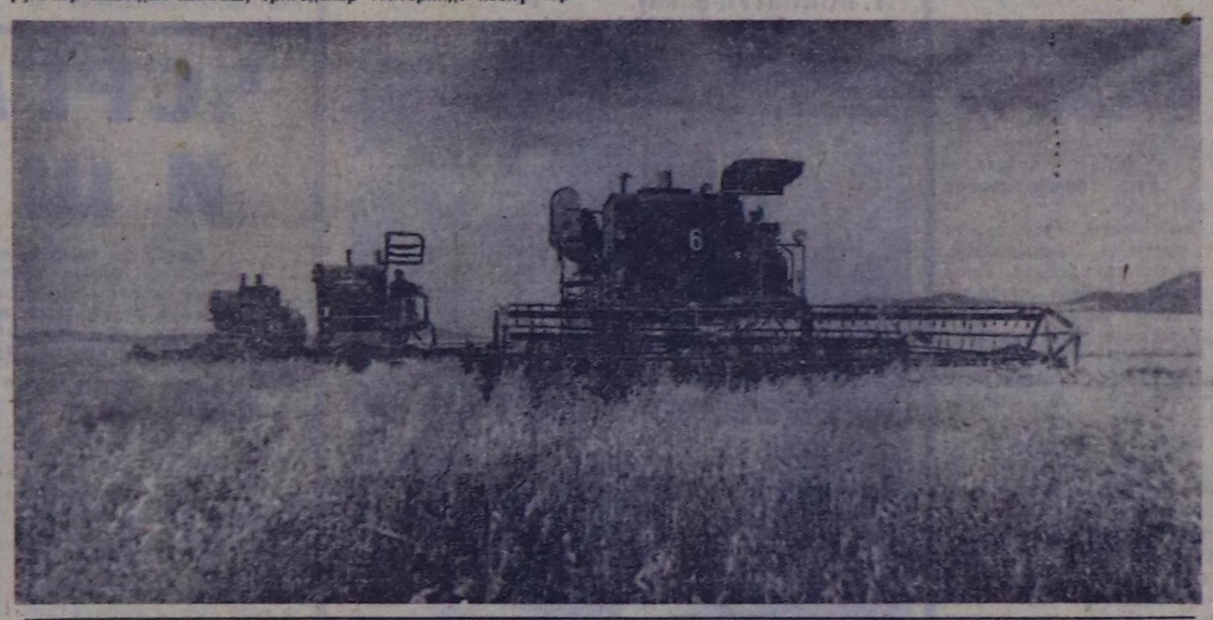

СИГЕН ШӨЛДЕРИНДЕ

Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» совхозтуң дирекциязы, партком, көдээ Совет бир хүннүң шевин организастаан. Ол шефке контора, клуб, ясли коллективтериндеи 27 кижи сиген болуп, сараттаан. Шефчилерден Куулар Сарыг-оол, Монгуш Чымбар-оол, Лида Куулар, Ооржак Сувакай, Молгуш Сарыг-оол, Люда Куулар дээш оон-даа өскелер үлегерлиг ажылдаанар. Шефчилер 11 тонна сигенни болуп, сараттаанар.

С. ООРЖАК.

* * *

«Тинделге» совхозтуң малга чем белеткээр механизастаан бригадазы 510 тонна эки шынарлыг сигенни кестиргеш, сараттаан. Оон бригадири—аныяк коммунист В. Ооржак. Бригаданың № 1 звеновузу мурнаа турар. Сараат салыкчылары О. Алдын-оол, В. Оюн, В. Биче-оол, сиген кезикчилери М. Хүлер, М. Чуглур-оол, Х. Көгел, О. Дай-оол олар хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип турарлар. Бригада 1600 тонна сиген белеткээр планныг, коллектив ону күүседиринге бүүрелдиг.

Э. ТЕЖИТ.

* * *

Каа-Хемде СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтуң мал чемин белеткээр механизастаан бригадазы (бригадири К. Яковлев) 1979 тонна сигенни белеткээш, планын күүседир чыгаан келген. Планы 2200 тонна. Соолгу эвес чылыг хүннер ажылдың темпизин бедиринге таарымчалыг болган.

Совхоз силос салыышкынынче киріпкен. Баштайгы үш хүн 436 тонна кукуруза силозун салган. Ында 7 силос комбайны, автомашиналар, четчир сапныг өске-даа техника болгаш кижи күүгү хаара туттунган.

С. КЕНДЕН.

* * *

Бии-Хем районда «Саян» совхозтуң Сесерлиг салбырынын механизастаан бригадазында 7 кижи бар. Ында кезер, бөлер машиналар, ны быжыглаан. Бригадада И. Дозур-оол, Н. Дамба, Г. Чымба, С. Часкыл ышкаш мурнакчылар хөй. Хоолбиле сиген кезип, болуп турар комсомолчу-аныяктар бригадазының удуртукчузу С. Имин ажылды эки удуртуп турар. Бригада бо хүннерде 160 тонна эки шынарлыг мал чемни белеткеп алган. Сиген кезикчилериндеи В. Иончат, М. Сандый олар хүнде 12 гектар черниң сигенни кезер турган 14-16 гектар чедирип турарлар.

С. УДУМБАРА.

* * *

Жданов аттыг совхозтуң Хөлчүк салбырында Бурбусаан Эрес-оол баштаан хол-биле сиген белеткээр авено 37 тонна сигенни кезип белеткээш, чоктө чаа хүлээдип берген. Звено ам Монгай деп черде ажылын уламчылап турар.

Хол кадыры-биле сиген кезип турар хойжуларның арызында Маскыр Мунзук, Намчыл-оол Уйнук-Кара олар мурнакчы болуп, 10-10 тонна сиген белеткээр хүлээлгезин күүседир чөкшулан, 8-8 тоннаны кылып алганнар.

Т. ОЧУР-ООЛ.

Улут-Хем район.

Чурттуң Үндезин Хоойлузу

ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелин совет кижилер Төрээн чурттуң чедиишкиннери дээш улуг чоргаарланыышкын-биле, улам кедилиг келир үеэнинң дугайында бодал-биле, ажыл-херекчи ёзу-биле чугаалажып турар. Ол төөгүлүг документтиң чаңгыс эп-сеткилдиг үүлдүгүнүмүшаан, ажылчы чоннар СЭКП-ниң ленинчи ТК-зынга, оон Политбюрозунга, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневке чоннуң чаагай чоруу дээш, сагыш салыышкыны дээш ханы өөрүп четтириишкинни илергейлеп турарлар.

● ВИЛЬНЮС

ССРЭ Конституциязының төлевилелиниң талазы-биле консультация бээр пунктуну Капсукстың аъш-чем автоматтарының заводунда ажыткан. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның сонуургаан айтырыгларынга харыларны бүдүрүлгениң юрист-консультантызы берип турар. Чурттуң Үндезин Хоойлузун дугайты ажылчы чоннарның саналдарын тускай журналда бижип турар.

Консультация бээр ындыг пунктуларны ам Литваның бүгү улуг бүдүрүлгелеринде болгаш ажыд-агыйларында ажыткан.

Литва ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң ажылчы чоннарның саналдарын база сүмелерин үчүтка алыр болгаш түнеэр талазы-биле төп ажылчын бөлүүнүң сан-медээлерин ёзугаар алырга, республикага 15 муң ажыг хуралдарны эрттиргеи, оларга 73 муң кижи санал берип, чуве чугаалаан.

● ШЕВЧЕНКО

Политинформаторларның доктаамал ажылдаар эвлегелиг кичээли «Бузачинский» совхозка болган. «ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилели болгаш амыдыралдың совет хевири» деп лекцияны бежен ажыт пропагандист дыныаан. Конституция төлевилелиниң дугайында, Мангышлакка Совет эрге-чагырганың тургустунганының дугайында, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шинтпирлериң, ону бөш чылдың онаалдаларын чедиишкиннигге күүседир дээш областың партия организацияларының сорулгаларының дугайында материалдарны пропагандистер ажыглаары-биле чыгаш, совхозтуң политинформация бажыңында делгээн. «Бистиң совхозувус дүүн болгаш бөгүн» деп диаграмма сөөлгү чылдарда ажыл-агыйга болган өскерлиишкиннерниң дугайын чугаалап турар.

● АРСЕНЬЕВ

ССРЭ Конституциязының төлевилелин Приморье крайның хоорайларында болгаш суурларында идепкейлиг өөренип турар. Машина тудуушкунунуң «Аскольд» дээр заводунга болган кичээлдерниң бирээзин күрүне эрге-чагырганың тургузуунуң үндезиннеринге тураскааткан. Пропагандист И. Захаров коллектив кежигүннериниң тодаргай салым-чолунче дыңнакчыларның кичээнгейин угландырган. Оларның дыка хөй чер-чер Советтериниң депутаттары болбушаан, күрүнени эргелеп башкарарынга киржип турар. Конституция төлевилелиниге тураскааткан булуңнарны цехтерде дерээн. «Амыдыралдың совет хевири» деп кинофестивальды заводтуң Культура ордузунга эрттиргеи, лекцияларны номчуп турар.

● АСТРАХАНЬ

Бо области эрттиргеи турар политхүннерниң бирээзинде улетпүр бүдүрүлгелеринге, туруг организацияларынга, колхозтарга болгаш совхозтарга дөртен муң ажыг политинформацияларны болгаш беседаларны, 650 чыгам илеткелдерни база лекцияларны номчаан. Күш-ажылчы коллективтерге чораан партия болгаш совет ажылдакчыларының, улус ажылагыйының специалистериниң, агитаторларының болгаш политинформаторларының кол темазы — ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилели болгаш Улуг Октябрьның 60 чылынга белеткел болган. Ол ужуражыышкыннарны үеэнинде ажылчы чоннар Конституция төлевилелиниге хамаарыштыр чүс бежен ажыг саналдарын чугаалаан.

СЭКП КЫЗЫЛ ХООРКОМУНУҢ ПЛЕНУМУ

Дүүн СЭКП Кызыл хооркомунуң пленуму болуп эрткен.

Анза организастыг айтырыгны чугаалашкан. Өске ажылче шилчээни-биле холбаштыр партия хооркомунуң бирги секретары болгаш бюро кежигүнүң хүлээлгезинден В. Б. Добромысловту пленум хостаан.

СЭКП хооркомунуң бирги секретарынга болгаш бюро кежигүнүнге А. И. Пожидаевти пленум соңгаан.

Пленумнуң ажылынга СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин киріпкен. Бодунуң чугаазынга ол СЭКП-ниң XXV съездизиниң шинтпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле хоорайның партия организациязының мурнунда чугула сорулгаларга доктааган. Ылаңгыя удуртулганы экижидип, күштерни болгаш акша-хоренгини мөөнеп турган, капитал тудугну шапкыны-биле чорудуп, оон шынарын бедиринче, чурттаны тудуунче, социал-культура объектилерни ажыглаага киирер талазы-биле ажылче хоорайның партия организациязы улуг кичээнгейни салыр.

Ол ышкаш республика найысылалының ногаанчыдылгазының айтырыгларын шинтпирлээри чугула сорулгаларның бирээзи болуп турар. Боже хоорайның чурттакчыларының күжүн мобилизастаарының чугулазын демдеглээш, үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылының дециелин бедиринче партия хооркомунуң кичээнгейин Г. Ч. Ширшин угландырган. Бүгү бүдүрүлгелер планныг онаалдаларын күүсеткен турарын чедип алыры, продукциниң шынарын экижидери чугула.

Салдынган сорулгаларны чедиишкиннигге шинтпирлээри, Улуг Октябрьның 60 чыл-оюнга алдар болдурган бедиткен социалистиг хүлээлгелерни күүседири коллектив бүрүзүнге организакчы болгаш идей-политиктиг ажылдың дециелинден кол хамаарыштыр ол онзалап демдеглээн.

Кичээнгейни — көдээниң чагыгларынче

Хову ажылдарының күскү комплекизиниң материал-техника-биле ыныышкыг хандырарының, машиналарны, кывар чүүлдү, артык кезектерни көдээге чорудуп бээрин дүргедириниң айтырыгларын Бүгү-эвилелдиң оперативтиг штавының август 30-де Москвага болган эвлегелиг хуралынга чугаалажын көргеи.

Чигир свёклазын картофельди, тарымал тоорутту болгаш өске-даа орай быжар, ажаап алырынга улуг күш үнер культураларны ажаап алырынга база соорторүнге эргежок чугула техниканы болгаш транспорт херекселдерин бүрүн белеп болдурарынга опза кичээнгейни ол хуралга салган. Россия Федерациязының, Украинаның, Казахстанның, Молдавияның дыка хөй районнарында ол машиналарның септелгезиниң темпизи эрткен чылдыңдан хожудан турар дээрзин демдеглээн. Эргежок чугула артык кезектерни болгаш детальдарны көдээге чогуур үезинде чедирбейн турар чорук анза салдарлыг болуп турар.

Мал чемнерин белеткээриниң, антыс аддарылгазының, күзүн чажар культураларны тарыырының талазы-биле үргулчүлеп турар ажылдарны техника талазы-биле ылаптыг хандырарының хемчеглерин штабтың хуралынга ажылдан кылган.

(СЭТА).

Эш В. Б. Добромысловту Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызынга томуйлаар дугайында

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Эш Владимир Борисович Добромысловту Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызынга томуйлаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕЙДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай. 1977 чылдың август 30.

ОКТЯБРЬ-60

ЧАҢГЫС ЭПТИГ ӨГ-БҮЛЕДЕ

КАЗАХСТАН

ЭРТЕМНИҢ БАЗЫМНАРЫ

Бистің академиялыс бүдүрүлге коллективтеринің чогаадыкчы ажылчорудулгазы-биле кады эртемниң чугула угланыышкынарынга шинчилел ажылдарын чорудуп турар.

Республиканың Эртемнер академиязы Ада-чурттун Улуг дайынының төнген соон дарыг тургустукан. Бүдүрүлге-биле, экономика болган культура хөгжүлдезинин эргежок чугула хереглелдери-биле сырый харылзаа оон кол сорулгаларының бирээзи апарган. Эн ылангыя геологтар онза үлүт-хуузун кинрген. Хөй чылдар дургузунда чер иштининиң үнелиг эртинезин шинчилээр болган казын тыварын баш удур көргөн республика картазын тургузуп кылган. Руданы казып тыварын комплекстиг механизаазаар болган оны бүрүн ажыглаар талазы-биле хөй үүлдер кылдынган. Эртемденнер суггаттыг чер болган малдың селекциязының талазы-биле кол ажылдарны кылып чоруткан. Хойнун бедик продуктулуг уксаазын өстүрген.

Республика академиязы онгу беш чылдың баштайгы чылында чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алган дертен ажыг шинчилелдериниң түңнелдерин амыдыралга шингээткен, чогаадып кылган үүлүдерге болган ажылдыышкыннарга хамаарышкан үүс ажыг авторлар тускай хереченлелдерни алган.

Чылыг энергиязын электроэнергиязынче дорт шилчидери, дөр породаларының механизазы болган сейсмологий, Каратау фосфориттериниң баазазынга концентраттыг чемишчидилгелерин бүдүрүп үнүдүрүп болган республиканың артезиан бассейнинин суун ажыглаар айтырыглар амгы үеде бистин эртемденнеривистиң кол ажыл-чорудулгазы апарган.

Ниитилел эртемнери база бедик хөгжүлдени алган. Философия болган литература, төөгү болган уран чүүл айтырыгларының талазы-биле чамдык чугула шинчилелдер кылдынган.

Эртемденнериниң кол күжениңкини шинчилелдерник ажыктының бедидеринче, эртем-техникиг деңшилгени дүргедедир, культураны хөгжүдер, чоннун чаагай чоруун бедидер сорулгалар-биле сырый харылзаалыг болуруунче угланган.

А. КУНАЕВ.

Казах ССР-ниң Эртемнер академиязының президентизи, ССРЭ-нин Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүү.

Алдынныг аптара

Үүс-үүс чылдарда тапталдыр кадып калган черни кулажылап кээп-кээп тутсурга, кадыг довурак ол-бо талаже чаштай бээр. Он дөрт шак дургузунда оорга хөндүрбейн ынчаар ажылдап кээрге, холдарның чилчии үстүп, шаанга киир туруп могаптар. Ажыш кыннып турар дустуг сугну ижерге, суксааны харын дам бээр боордан башка нөңгүс намгаравас. Революция мурнунда Экибастузтун хөмүр-дажын шак ынчаар казып турган. Чер иштинде хандыр чажырып каан алдын эртинелиг аптара бар, ол аптара кижилерни аас-кежиктиг кылыптар деп казах улустун тоолчургу чугаазы бар. Экибастузтун элбек байлаа база ол тоолчургу чугаа ышкаш өзүлүг эзлериниң келирин манап чыткан.

Экибастузтун чаартылгазы дайын мурнунда эгелээн. Шак бо ховуга социалистиг хоорайны тургузар дээш тудугжулар чедип келген. Павлодар биле Целиноградты харылзаштырыпкан демир-орук Экибастузтун хөмүр-дажын Уралче, Сибирьже болган Казахстанның еске-даа хоорайларынче сеертүр арганы берген.

Чээрби чыл мурнунда бо разрез чуртта эң чиик үнелиг одаар үүлүг эшелоннарга бир дугаарында чоруткан. Бойдустун кайгамчык улуг шыгжамыры бодунуң байлаан ынчаар ажыткан.

Экибастузтун тыптып келгени болган сайзыразны — бистиң чуртувуска эртем-техникиг революцияның хөгжүлдезининиң бүгү үе-чадазын тодазы-биле бадыткап турар. Тудугнун баштайгы чылдарында электроэнергияны энергопоездилер берип турган. Бөгүн Экибастузче бүдүн электрилиг «хемнер» агып чыдар—оларның алыс бажы—республикада эң улуг Ермаков ГРЭС болур. Хөмүр-дажчылар-биле энергетиктер аразында «орнажып» ап турар — баштайгылары оттулар үүл бээр, сөөлгүлери— электроэнергия. «Богатырь» деп хөмүр-даш разрези бодунуң хемчээлиниң болган чепсек-хереклелиниң талазы-биле чуртта онзагай чер болур. Беш чыл бурунгаар ол чылда беш миллион тонна хөмүр-даш тывар күчүлүг турган. Ам ол бир чылда бежен миллион тоннаны бээр.

Каш чыл бурунгаар хымыштыг экскаваторларлыг ажылдап турган миллион тоннаны чедип алырын хөй кижи күзеп турган. А бөгүн күчү-шыдалдыг роторлуг машиналарга ындыг көргүзүглерни чедип алыры чайлыг апарган. Онгу беш чылдың баштайгы чылында шакта үш муң тоннаны үзар экскаваторга ажылдап турган Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. Витт дөрт миллион ажыг тонна хөмүр-дашты тыпкаш, ындыг хевирниң машиназынга рекордту тургускан.

Шаанда ижер суг чок чыткан Экибастузче кылымал хем — Иртыш—Караганда каналы чедип келген. Мурнунда элезинниг ховуда бөгүн далай чалгып чыдар апарган. Оон эрии — дагжыларның дыштанырынга ынак чери.

Экибастуз бөгүн бир хонукта-ла үүс бежен муң тонна хөмүр-дашты тып турар. Он-он ийи чыл болгаш ол оон-даа хөйну бээр апаар. Ам ында одалга-энергетиканың улуг комплексизин тудуп эгелээн. Бүгү-эвилелдиң шалыпчы тудуу — дөрт миллион киловатт күчүлүг ГРЭС-ти тудуп турар. Ыран эвес келир үеде шак ындыг улуг күчүлүг үш электростанцияны тудар. Экибастузтун чиик үнелиг хөмүр-дажын ол-ла черинге ажыглаашц, ол электростанциялар Россияның төп кезээнче энергияны бере бээр.

Алдынныг аптара дугайында улустун тоолчургу чугаазындан эртык болуушкун амыдыралга ынчаар боттаны берген.

Б. ИШУТИН,
СЭТА-ның корр.

Казах ССР-ниң найысылалы Алма-Ата хоорай. ЧУРУКТА: кол магистралы — В. И. Ленин аттыг проспект.

Г. ПОПОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧЫЛЫЫ-БИЛЕ УТКААН

Кайгамчыктыг улуг чедиишкин — артистерни көрүкчүлер динмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткуп турган. А чапсар үеэзинде чамдыктары автограф алыр дээш далажып кээп турган.

Концерт соонда солуннар «Казахстанның танцычылары, ыраажылары болгаш музыкантылары боттарының уран талантызы-биле чонну кайгаткан» деп бижээн.

Улустун хылдыг хөгжүм оркестринин музыкантыларының каас-чараш костюмнери, Чайковскийнин, Глинканың, Моцарттың аялгаларын ийи хылдыг домбрага ойнап күүсеткени болгаш күүселделерин бедик культуразы Парижтин чурттакчы чонун онза сонуургаткан. ССРЭ-ниң улустун артистери- ыраажылар Бибигуль Тулегенова болгаш Ермек Серкебаев республика парламентизинин депутаттары деп дыннадыптарга зал улам чылыг уткуп турган.

Францияга олар дөрт муң ажыг кубометр хемчээлдиг орукту эрткен. Казахстанның төлөдерин чээрби муң хире көрүкчүлер улуг өөрүшкү-биле уткаан.

Улустун хылдыг хөгжүм оркестринин Англияга Лондонунун «Седлерс уэллс» театрынын сценазынга болган баштайгы концерти база-ла улуг чедиишкиннит болган. Уэльске чоруп турганының үеэзинде Ниттиң шахтерлары, Кардиффтиң ажылчыннары, Ньюбриджтиң болгаш Понтиприттиң чурттакчылары артистерге улуг өөрүшкү-биле байыр чедирип турганнар.

Берлинге болгаш Хельсинкиге, он-он хоорайларга болгаш бүгү диптериниң чурттарынга казах ыры эңгыланың тараан.- Абай аттыг театрның балет артистери, казах эстраданың «Гульдер» деп баштайгы ансамбли, Болгарияга болган «Алдын Орфей» деп делегей конкурузунуң тиилекчизи он тос харлыг ыраажы Роза Рымбаева, филармония коллективтериниң уран үүлү кижилерни улам сырый катыштырып турар. Оларның күүселделери ССРЭ-нин бүгү национал культураларының кайгамчык хөгжүлдезининиң коску херечензи-дир.

Амгы үеде республикада консерватория, опера, филармония, хөгжүм-шин театры ажылдап турар. Октябрь революциязының мурнунда казах дылга ындыг сөстер безин чок турган.

Л. ШАПАРЕВА,
СЭТА-ның корр.
Алма-Ата.

ЧӨРГААРАЛДЫГ ИШЧИЛЕР

Янзы-бүрү профессияның кижилери — металлург болгаш рис өстүрүкчүзү, эмчи болгаш тараажы дугайында моон адаанда парлаттынган чурумалдар чугаалап турар. Оларның маадырлары назы-хар, аажы-чаң талазы-биле ангы-ангы. Ынчалаажок аас-кежиктиг салым-чол, чоннун чаагай чорууы дээш кызыгаар чок чогаадынчы күш-ажылга ынакшыл, Төрөэн чуртунга бердинген болгаш интернационалчы чорук оларның шуптузун төрелдештирип, каттыштырып турар.

РИС ӨСТҮРҮКЧҮЗҮ ИБРАЙ ЖАХАЕВ

Ибрай Жахаев — Кызыл-Орданын колхозчузу. Улуг совет энциклопедияда оон дугайын мынчаар бижээн: «Колхоз будүрүлгезинин чаартыкчызы». Энциклопедияда оон ады сураглыг эртемденнериниң, чурукчуларның, шулукчуларның, космонавтыларның аттары-биле кады кирген. Жахаев Сыр-Дарьяның шынааларының хөрзүнүнге болгаш агаар-бойдузунга тааржыр ристи өстүрүрүнүң агротехниказын ажылдап кыйган. Ристин гектардан 171 центнер дужүдүн өстүргеш, кымга-даа аштырбаан рекордтун автору болган деп ону бүгү делегей билир. Ристи болбаазырадып өстүрүнин мергежилинге үүс-чүс кижилерни өөредип кижизиткени оон бөгө бир ачы-хавыязы болур.

Ибрайның хөрээн «Кадыр болгаш Маска» деп ийи алдын медаль каастаан. А оларны-биле кожа ССРЭ-нин Күрүне шаналының лауреадының демдээ. Ол дээрге суурларда болгаш аулдарда, институттарда болгаш лабораторияларда ону улустун академиги деп хүндүткен адаа турарының база бир херечензи-дир.

Улуг Октябрьның мурнунда ол онзагай кижиниң салымхуузу кандыг болган турарын баш удур бодап билири берге эвес.

— Харын-даа бистиң аскыыс кежии боон, бүгү-ле чүве чаагай болган— деп, Ибрайата чугаалап олурар.— Күрүнеден чер ап турган чылдарывысты бодап келирге, менээ кажан-даа уттундурбас-тыр. Баштайгы үрезиннерни, улуг идегел-биле тараан бис. Техника-даа чок турган, дүжүттү чүгле чаңгыс центнерлеп саналр турдувус. Ынчалаадаа революцияның чаалап алыышкынарын улам быжыглаар дээш хөй үүлүг кылыр дээн күзеливис-биле кады бистиң бүдүрүлгевис улам өзүп быжыккан.

...Сөөлгү он чылда, ылаңгыя кажан партия чер ажылының культуразын болгаш механизациязын өстүрер дээш дыка хөй үүлүдерни кылган соонда, Жахаевтың күш-ажылының арга-мергежили Казахстанның болгаш өске-даа аны-дуңма республикаларның рис өстүрүкчүлериниң массалыы-биле ажыглаары мергежил апарган.

Ибрай Жахаевтың күш-ажылчы алдарының эстафетазы бүзүрелдиг холда.

Кызыл-Орда область.

КАҢ ХАЙЫНДЫРЫКЧЫЗЫ АЛТЫНБЕК ДАРИБАЕВ

Казахстанның магнитказы. Оон хөй национолдыг найыралдыг коллективинде үүс-чүс казах ажылчыннар бар. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Алтынбек Дарибаев — Караганданың металлургия комбинадынга өзүп мергежээн каң хайындырыкчыларының бирээзи. Оон ады республиканың кара металлургиязының төөгүзү-биле болгаш амгы үеэзи-биле холбашкан. Чурттун баштайгы 250 тонналыг конверторларынга ажылдың бедик темпизин хандырары, агрегаттың шак дургузунда бүдүрүкчүлүүн бедидер дээш массалыг апаргаи шимчээшкин Алтынбектиң инициативазы-биле эгелээн.

Бо чыл анаа ийи даңгыр онзагай болуп турар. Улуг Октябрьның 60 чыл ою каң хайындырыкчызының бежен харлаары-биле капсырлажы берген. Үжен хире чыл мурнунда ол бодунун баштайгы каңын хайындырган. Кажан Алтынбек каң хайындырын эгелеп турар үеде Казахстан ону чүгле үүс муң тонна хирени бүдүрүп турган. А эрткен чылын чүгле оон бригадазы безин миллион тонна каңны бүдүрген.

А. Дарибаев — Казахстанның Коммунистиг партиязының обком кежигүү, хоорай Советинин депутады. Темиртау хоорайны болгаш оон бүдүрүлгелерни тургузарының идепкейлиг киржикчизи.

Темиртау, Караганда область.

ТАРААЖЫ МИХАИЛ ДОВЖИК

Михаил Довжиктиң ук-ызыгууру — тараажылар.

— Мээн салым-хуум база-ла чер-биле холбашкан—деп, Михаил Егорович чугаалаар.— Казахстанның күр черинге келгеш, ону ылап-ла билген мен. Мээн күш-ажылчы намдарым барык-ла маңаа эгелээн. 1954 чылда комсомолчу путёвка-биле келген мен. Чаа келген муң-муң кижилерге күр чер оларның характеринин каңналын быжыгарынга амыдыралдың өзүлүг школазы болу берген. Запорожьеден келген бөдүүн оод менээ база шак-ла ындыг школа болган.

Күр чер болгаш маадырлыг чорук — чарылбас бодалдардыр. Целиноград облазының «Шуйский» совхозунуң бригадири. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. Довжик күр черге чээрби үш катап дужүт ажаалдазынга кириштикен. Оларның бирээзи-ле анаа, оон эш-өөрүнге маадырлыг чорук-тун, дадыымышкынның болгаш мергежилдиң онзагай шылгалдазы болгаш коммунистерниң мурнуку одурунга чоруурунун аттестациязы болган. Ол шылгалданы М. Довжик алдарлыы-биле дужаап шыдаан.

1954 чылдың мартта Довжиктиң болгаш оон эштериниң чурттан турган майгыны ам Москвада Революцияның музейинде. Ол дээрге оларга эң үнелиг белек болур болгаш күр черге баштайгы базымны кылып, хоорай, суурларны тургускан бүгү кижилериниң маадырлыг херээн бедии-биле үнелеп көргөн ол.

Атбасар, Целиноград область.

КЕЗЕР ЭМЧИ АНДИЖАН ИЗМУХАНОВ

Республикада дамырларны дүрген кезип эмнээр төөгүн эргелекчизи Андижан Измуханов аарыг уласка муң хире нарын кезиишкиннерни кылган. Оларның барык-ла чеди үүс хирезин ол үүгле үүрекке кылган. Ол чеди чыл мурнунда ол бир-ле дугаарында скалпель деп херексел-биле үүрекке кезиишкинни боттандырган.

А. Измуханов ыранкы Джамбейты суурга төрүттүнген. Ол суур Европа биле Азия кызыгаарында турар. Оолдун адазы бижик-билиг чок малчын уктуг кижи чораан. Андижан ортумак школаны дооскаш, Алма-Атаның медицина институдунга өөренип кирген. Эмчинин дипломун алгаш, Урал областың «Пугачёвский» дээр күр чер совхозунуң участок эмнелгезинге ажылдап эгелээн. Москваның болгаш Алма-Атаның улуг клиникаларынга үүрекке, дамырларга кезиишкин кылырынга өөредип каан.

— Измуханов өзүлүг алдын холдуг кижи — деп, республиканың хоочун эмчизи, Казахстанның клиниктиг болгаш экспериментолдыг кезин эмнээр институдунуң директорунуң оралакчызы, медицина эртемниниң доктору Е. Уразаков оон дугайын чугаалап олурар.— Үүрекке болгаш дамырааргa кезиишкинни чүгле ол боду кылыр эвес, бистиң институттун клиниказында чоокта чаа келген бөлүк аныяктарны база мергежилинге өөредип каан.

Совет эрге-чагырганың мурнунда бедик мергежилдиг медицина дузаламчызын албайн чораан чер ам нарын кезиишкиннерни кылып шыдаар хөй санныг кезер эмчилерлиг апарган. Чижээлээрге, олар ам алды муң катап үүрек кезиишкинин кылган. Казахстанның эмчилериниг кезиишкин чорударынга амгы үениң ада-чурт техниказы улуг дузаны чедирип турар.

(СЭТА-ның корр.).

Алма-Ата.

Казахтың хөрзөженнер өөренир башкы институдунда «Айгуль» деп ыры болгаш танцы ансамблиниң концерттери республиканга улуг чедиишкиннерлиг эртип келген. Ансамбльдиң киржикчилери национал ырларны болгаш танцыларны база ол ышкаш амгы үениң композиторларының чогаалдарын күүседип турар. Бот-тывынгыр коллектив республиканың колхозтарынга, совхозтарынга, будүрүлге черлеринге болгаш шахталарга үргүлчү чеде бээр.

ЧУРУКТА: «Айгуль» ансамбльдиң киржикчилери.

В. СОЗИНОВ биле Г. ПОПОВТУҢ фотозу.

Саннар, фактылар

● Казах ССР 2,7 миллион дөрбелчин километр хемчээлдиг дөвискээрни эзлеп турар. Ол барыын үүктен чоон үүкче үш муң, а соңгу үүктен мурнуу үүкче 1800 километр шойдуп чорутқан.

● Казахстанда 82 хоорай, 180 хоорай хевирлиг суур бар. Республиканың чурттакчы чону 14,5 миллион кижи.

● Черинин иштинде делегейде билдингир казымал байлактарның барык шуптузу бар. Коргулчун болгаш шиктин шинчилел тыпкан курлавырының талазы-биле Казахстан чуртта бир дугаар черде турар.

● Казахстанда Байконур космодромундан ССРЭ хамаатызы Юрий Гагарин кижи төрелгеттинин төөгүзүнде бир-ле дугаарында космосче ужуп үнген.

● 1906 чылда «Вестник воспитания» деп орус журнал Ортаакы Азияга болгаш Казахстанга бижик билбес чорукту узуткаар дизе 4600 чыл херек деп түңнел үндүрген. Казахстан Ортаакы Азияның республикалары ышкаш шагдала бүрүн үжүк-бижиктиг апарган. Оон хоорайларында, суурларында, аулдарында 160 муң ажыг башкылар ажылдап турар.

● Бежен чыл дургузунда беш үүс миллион ажыг ном казах, орус, уйгур болгаш өске-даа дылдарга парлаттынып үнген. Ам Алма-Атада ном үндүрер алды чер бар. Олар бо чылын барык 25 миллион экземпляр номну-үндүрер.

● Улуг Октябрьга чедир Казахстанга дээди өөредилге чери чок турган. Бөгүн республиканың бежен дээди өөредилге черлериниде 200 муң студентилер өөренип турар. 216 тускай ортумак өөредилге черлери улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга тускай эртемниглерни белеткеп турар.

● Сөөлгү беш чылда Казахстанның чурттакчы чонунуң дөртүнүн бирээзи-ле чаагай-жыттынган квартираны алган. Ам ийи чыл болган-ла он ийи миллион дөрбелчин метр чурттала шолу ажыглалга кирип турар. Ол дээрге революция мурнунда бүгү Казахстанның чурттала шолу-биле деп болуп турар.

● Амгы үеде Казахстанның кадык камгалал системазында 40 муң ажыг эмчилер бар. Эмчилерниң санын он муң чурттакчыга хамаарыштыр алыр болза, республика сайзырангай капиталистиг чурттарны ыракта эртин каапкан.

Бөгүн — сентябрь бир

ЮБИЛЕЙЛИГ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫ

Сентябрь 1-ниң келири—бистиң калбак делгем Төрөөн чуртувуска кезээде өөрүшкүүр, улуг болуушкун. Хөглүг чаагай чайгы дыштанылга эрткен. Уруглар ам төрөөн школадыныңг эргинин катап-ла артап кирип турлар. Бо өөредилге чылы дөрт миллиён уругларга бир-ле дутаар таваржып турары бо.

— Бо өөредилге чылы, биеке, чырыыышкын ажыдакчыларына база-ла онзагай чыл. Алдан чыл мурнунда бистиң Төрөөн чуртувустуң улуг-улуг деваекээрлеринге, чижээ, Ортаа Азияга бижикти номчуп, бижип билир кижилер ховар турган. А амгы чаа Конституцияның төлевилелиндe бүгү совет хамаатыларының бүгү-ниитя ортумак эртем чедип алыр эргезин дүрүмчүдүп быжыглаан— деп, ССРЭ-ния Чырыдыышкын министеретвозунуң школалар талазы-бале кол эргелелиниң начальнигинин оралакчызы К. Агафонова чугаалап турар.

Чаа өөредилге чылының кол сорулгазы—өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың ажыктыг болгаш шыпарлыг болуруп улаш бедидерин онгу беш чыл тодараткан. Бис чаа эртемнер кирбейн турар бис, а чүгле хандыр өөренирниң шугуму-биле чоруп орар бис. Ынчангаш дыка хөй өөредилге номнарын шыңгыы эдер ужурга таварышкан. Оларның утказы байлакшаан, а хемчээли кызырылган. 1977—1978 өөредилге чылында школаларга 282 миллиён өөредилге номнарын парлап үндүрүп берген.

Школаларда улуг кичээнгейни өөренирчилерни күш-ажыла кижизидириге болгаш тускай мергежил талазы-биле белеткээринге угландырган. Күш-ажыл уругларның чоргааралын хайныктырар, оларның чугула хереглели болган турар ужуруг Мону школачыларның күш-ажыл каттыжыышкыннарының чоокта чаа болуп эрткен Бүгү-эмилел елёду көргүскен.

Алды харлыг уругларның дыка хөй бөлүү чаа өөредилге чылының эгелээрин четтикпейн манап турган. Чамдык черлерде—Грузияда, Эстонияда, Литвада, Латвияда болгаш өске-даа республикаларда уруглар 6 хардан өөренип эгелээр. 280 мун уруглар белеткел классларына өөренип кирлер.

Байырлалды кезээде белектелиг уткуп алыр-ла болгай. Сентябрь 1-де 140000 ажыг школаларның эжиктери ажыттынар. Олардан дыка хөй школа коллективтери чаа бажыңнарны алырлар. Школаларны шефке алган чамдык заводтар, фабрикалар, колхоатар лабораториялары, бүдүрүлге мастерскааяларын, спорт болгаш номчулга залдарын дериринге эки дузалашкан.

ХӨГЛҮГ, СОЛУН ЭРТКЕН

Өвүр районуң Солчур ортумак школазының үстүкү классларының өөренирчилериниң тургустунган, башкы Донгак Өлзейниң удуртканы 15 кижи составтыг бүдүрүлге бригадазы чайгы дыштанылга үезинде төрөөн совхозунуң ажылагыйынга улуг дузаны чедирген. Хой кыргылдазының үезинде олар Улаатай бригадазының хоюн кыргыжып, 3 тонна ажыг «чымчак алдынны» совхозунга ажаап берген. Кыргылда доостуру билек 5 тонна будук-бүрү белеткээр хүлээлгени алгаш, ону 8 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Оон соонда Бора-Шайга сиген кезилдезинге киришкен. Школачылардан тургустунган бүдүрүлге бригадазы чайгаар үнген сигении хөл калыырларыбиле кезип, кургалып, бөлгеш, 27 тоннаның сараадын тургускаш, совхозка хүлээткен. Бүдүрүлге бригадазының кежигүннериниден Хүлер-оол Шойдак, Слава Сат, Лиза Ховалыг, Гөзафира Кара-Сал болгаш өскелер-даа эрестиг ажылдааннар. Олар чүгле күш-ажыл-биле кызыгаарлаттынмайн, хостуг шактарында волейбол, футбол, шашки, шыдыраа ойнап, солун номнар номчуп, Улаатайның, Бора-Шайның чурумалдыг, тоогүлүг черлериниче экскурсиялап, алдар-аттыг кижилер-биле ужуражып, чайгы дыштанылганы ажыктыг, хөглүг эрттиргеннер.

З. МОНГУШ.

«Аныяктарның коммунистиг кижизидилгезинге, угаан-бодал болгаш күш-дамыр сайзыралынга, оларны күш-ажылга болгаш хөй-ниити ажыл-чорудулгага белеткээринге бараан бооп турар өөредилгениң чаңгыс аай системазы ССРЭ-де бар».

(ССРЭ Конституциязының төлевилелиндeн).

Чайгы дыштанылганың хүннери эрткен. Уруглар школаларында база катап чедип келгеннер. Башкылары-биле ужуражып, бодал чечектерни оларга сунуп, байыр чедиргеннер.

ЧУРУКТА: Кызылдың № 15 школазының эге класс башкызы, РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы Мария Ивановна Чараш-оол өөреникчилери-биле ужуражышкын үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ЭРТЕМНЕРНИҢ БЕДИИН ЧЕТСИН

Бистиң чуртувуста ажыл бүрүү бедик хүндүлүелде. Ону кижи бүрүү бодумуң шыдаптар шаа-биле сеткилиге таарыштыр шилип алыр. Моңгун-Тайга чүгле мал ажылагыймга таарышкан чер-ле болгай. Ынчангаш биичамдан тура мал-маганга ынак болган, өзүп келген дойжу болуруп күзеп-бодан чораан мен. Ол күзелем боттанган. 1957 чылда өг-бүлем эзем-биле төрөөн сойхозувус «Мөгөн-Бүрөпнин» кодан хоюн хүлээнип алгаш, ону онча-менди, чыл сакыпда-ла баш саныын өстүрөр дээш шудургу ажылдан кирипкен бис.

Бистиң черивистиң агаар-бойдузу кадыг-ширинги. Аяс турган, хенертен хат-шуурган-даа, хар, чаъс-даа дөрлгелип кээр, ыдыг өйде, ылангыя шаар мал кажаже сыныып, едектен үнмейн, дөрт даванын бөле баскаш, бөкперлежип туруптар. Хады, чаъзы намдаарга, одарладыр ужурга таваржыр, ыдыг хөөн каранчыг орай-на болгай бо. Ынчалза-даа ун черге өөренген тыва хойлар хат, соонка-даа ыдыгамык боор чүве-дир. Бистер база-ла хөйүң мадын мейди өстүрүп кадаалаар дээш бергелерге ундаравас апарган бис. Бистиң кодаанмыста ам 332 сувай хой бар. Оларның денгилдези эки.

Хойжуруң ажыды чымыштыг, оон кадында өг-бүле ажылы. уруг-дарыг кижизидилгези база бар. Ынчалза-даа ол бүгүге четтигин турар бис. Уруг-дарыгның кижизидилгези чүгле башкыларның эвес, харын ада-иелер бистерниң дөрт хүлээлгевис, чаагай хөрөөвис деп билип чоруур мен.

Бистиң уругларывыс ам шупту 13. Оларның өөренири өөренш, ажылдаары ажылдан чоруурлар. Чаагай өйде төрүттүнгеш, эртем-билиг чедип ап, чонга ачы-дузазын көргүзүп чоруур уругларывыска чоргаарланыр бис. Совет уругларның эртем-билигже оруу ажыы, оларның чаш назыны хөглүг, чаагай. Төрөөн партиявыстың, Совет чазаавыстың ачызында биче чаштар «чаг иштинде бүүрек дөг» амыр-шөлээн өзүп доругуп орар кайгамчык-ла үеде чуртта турар бис.

Көрүкер даан, бистиң уругларывыс авазыыдан акыда, биче чажылан-на күрүнеин ачы-дузазын көре бээр. Бичиинде-ле ясли, уруглар сады, школа болгаш өөредилге черлери дээш, чылыг чымчак кавайда дег хүрээлеткен. Чаа Конституцияның төлевилелинде школачы уругларга өөредилге номнары халас болур деп бижин каанын номчуп танышкаш, партия, чазактың база бир чаагай сагыш салыышкынынык көску чижээ ол-дур деп өөрүп чоруур-дур мен. А иелер? Бистер база-ла декрет шөлээни болгаш уруг-дарыг дээш дузаламчы акшаны ап. Төрөөн чуртувустуң чылыг чымчак, буянныг холунда-ла болгай бис. Ону ие бүрүү эки билир.

А оон-биле катай ада-иелер—бистер ажы-толдуң кижизидилгези дээш күрүне мурнунга ыдыктыг хүлээлгеникти утпаа ужурлуг бис. Ол дутайын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелинин 66 дугаар түүмүнде мынчаар чугаалап турар. «ССРЭ-ниң хамаатылары уруглар кижизидилгезинин дугайында сагыш салыр. Оларны ниитилелге ажыктыг күш-ажылга белеткээр, социалистиг ниитилелдиң төлептиг кежигүннерге кылдыр кижизидер хүлээлгелиг».

Мээн уругларымның улуглары школаны дооскаш, ажылдаа бергилээн. Чижээ, Л. Иргит Мөгөн-Бүрөнде уруглар садының эргелекчизи, И. Хүлер-оол чоллаачы, Лиза Мутур-Аксында амыдырал хандырылга комбинадында, Александр Мөгөн-Бүрөн школазында башкы. Уруум Лидия Кызылдың педагогика институдунда өөренип турар. Оон-даа өскелери өөренип, ажылдап чоруурлар.

Сентябрь 1. Эртем-билигже эге базымның чырыткылыг хүнү, өөрүшкүүлүг байырлалдың хүнү. Совет Эвилелиниң кайыдаа булуннарында каас чараш, делгем чырык школаларның эжиктери ажык болгаш «Кирип моорлаңар!» деп уругларны чалап турар. Эртемнериң бедиинче ажык орукче үпүпкен эрес-кежээ уругларның катык-хөглели кайыртан бээр чаңгыланган, оларның арын-пырайын өөрүүкү, хүлүмзуруг каастаан. Мен хой уруглуг малчын не ынчаар бодап олурмен. Бис база, бүгү-ле ада-иелер-биле бир домей, өөренирчи уругларывысты «Эртемнериң бедиин четсин!» деп алгап-өрөөвишаан, школаже өөрүшкү-маңнайлыг үлеп тур бис.

Ч. САЛЧАК,
Маадыр-ие.

ЖЕНЕВАГА

делегей болуушкуннар

тайылбырлал

БО ХҮННЕРДЕ

ЖЕНЕВАГА УЖУРАШКАН

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Мурнунда чедип алдынган дугуржулга өзугаар, август 2-ден 29-ка чедир Женевага Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Американың Каттышкан Штаттарының делегацияларының аразында массалыг узуткаашкын чепсээниң чаа хевирлерин база системаларын хоругдаар дугайында база оонбиле холбаштыр радиологгуг чепсекти хоругдаар дугайында айтырыг талазы-биле чугаалажыышкыннарны уламчылаар сорулга-биле ужуражыышкын болган. Ажыл-ишчи болгаш чогаадыкчы байдалда эрткен чугаалажыышкыннар үезинде ол айтырыгның талазы-биле санал-онал солчулгазы болган. Ол айтырыгны шиитпирлээринге болдунар аргаларны тайылбырлап чугаалашкан. Радиологгуг чепсекти хоругдаарының дугайында дугуржулга дугайында айтырыгны делгеренгейи-биле чугаалажып көрген.

Делегациларны Чепсекти дужүрер талазы-биле комитетте ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың төлөөлекчилери элчин В. И. Лихачев биле элчин А. Фишер баштаан.

Чугаалажыышкынларны уламчылаарын ийи тала дугуруушкан.

КЫДАТЧЕ АЯН-ЧОРУК

ПЕКИН. (СЭТА). КУР-нуң чазааның чалааны-биле ЮСФР-ниң президентизи И. Броз Тито албанның аян-чоруун кылып ында август 30-де чеде берген. Аэролортка ону Хуа Го-фэн болгаш албанның өске-даа кижилери уткуп алган.

ДЕҢ ЭРГЕНИҢ ҮНДЕЗИНИНГЕ

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Делегейнин экономиктиг харылзааларын демократтыг болгаш чөптүг үндезинге чаарты тургузарының айтырыглары ЮНКТАД-тың садыг болгаш хөгжүдде талазы-биле чөвүлелиниң 17 сессиязының киржикчилериниң кичээнгейниң төвүнде туруп турар. Ынчалдыг чаарты тургузуушкунну боттандырарының хереэнге боттуг кады ажылдажылганы чорударынга Совет Эвилелиниң беленин ССРЭ-ниң төлөөлекчизи болувун саналынга айыткаш, делегей садыглажылгазының байдалдарын чогумчалыг болдурарының база өзүлүг ден эргенин болгаш бот-бодунга ажыктыг болур чоруктун үндезининге ону хөгжүдериниң талазы-биле социалистиг чуртта-рының болгаш хөгжүп эгелеп турар чуртта-рының хөй вуруузунун үндезин эрге-ажыктарының дүгжүп турарын демдеглээн.

Өске күрүнелер-биле Совет Эвилелиниң харылзааларының ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелинде бызыглаттынган принциптери оон экономиктиг харылзааларынга база-ла хамааржыр деп, совет төлөөлекчи айыткан. Делегей садыглажышкынынга кызып-кыяр болгаш өжегээр кандыгзаа шаптыктаашкыннар кылыр чоруктуг чайладыры дээш, делегейнин экономиктиг харылзааларынга ден эвес чоруктун, күткүүшкүннүн, дарлаадыг бүгү-ле илереэшкиннерин узуткаары дээш Совет Эвилелиниң быжыы-биле түрүүн турар. Ол чорук бүгү чуттарның болгаш улустарның үндезин эрге-ажыктарынга, социал-экономиктиг деңнелгениң эрге-ажыктарынга дүгжүп турар.

КҮРҮНЕНИҢ КОНТРОЛЮНГА

МАПУТУ. (СЭТА). Мозамбик Улус Республиканың чазаа ажыл-агыйның кол-кол адырларын национализастаарының программазын амыдралда хажык чок боттандырып турар. Ында парлап үндүрген декреттиң өзугаар энергетика кавызын күрүне бодунун контролюнга алган. Ол сорулга-биле чуртка электроэнергияны ажылдап үндүрерин база хуваарын эргелээр күрүнеин «Электрисидаде де Мозамбик» каттыжыышкының тургускан.

Ол хемчег экономиканың эн чугула адырларын электроэнергия-биле хандырарын планныг үндезинче шилчидериниң аргазын бээр, ол адырларны дүргени-биле хөгжүдерин Мозамбикти хостаары фронт партиялың III съездизиниң директиваларында баш удур көргеп. Чаа каттыжыышкынның эн чугула сорулгаларының бирээзи—чуртту чонунуң колдуг хөй нуруузу чуртта-рар көлөө районнарны электрижилдеринге идиг бээри, коллективтиг күш-ажылдың суурларын база күрүне ажыл-агыйларын электроэнергия-биле үзүктелишкин чок хандырары болур.

ККП-ниң XI съездизиниң түүнелдеринге

Августун 12-ден 18-ке чедир ККП-ниң XI съездизи болуп эткен деп августун 20-де Пекинге чарлаанын дыннаткан болгай. Съезд мурнунда черчинин партия конференцияларын эрттиргени кыдат парлалганын материалдарындан көзүлбейн турар. Мурнунлаты ийи съезд ышкаш, хаатлыг байдалга эрткен съездиниң ажылының хүннеринде оон чорудулгазын парлалгага чырытпаан. Съездиниң дооулганынын соонда элээн каш хонук эрткен соонда Хуа Го-фэнниң кылган политиктиг отчёдун, партия уставына оскерилгелер дугайында Е Цзянь-ниниң илеткелин, Дэн Сяо-пинниң түүнел созун, а ол ышкаш съездиниң политиктиг резолюциязын болгаш ККП-ниң чаа уставын парлап үндүрген. ККП Төп Комитединиң чаа составын болгаш ККП ТК-ның Политбюроузун сонгаан.

Документилерден алган көөрге, Мао Цзе-дун соөлүдегги уругтулгага демиселдиң чорудулгазын съезд илергейдээн. «Культура революциязының» деңнидип үндүргени эн кол кижилери ол үеним дуруузунда дужүргеп. Съездиниң кичээнгейн «дөрттүн бөлүүн» чаза шапкан дугайында айтырыгга моонцеттингеп. Ол бөлүк «партияга болгаш күрүнеге дээди эрге-чагырганы кажар оп-биле холга кирип алырын», «тоогунун дугуюн дедир тыртпарын болгаш Кыдатка капитализмни катап тургузарын», «дарга Мао Цзе-дунвуң идеяларын бүрүнү-биле реализиялаарын» ораладжыр турган деп айыткан. «Дөрттүн бөлүү» херек кырында Мао Цзе-дунвуң бодунун удуртулгазы-биле ходелиг турганы билдингир. «Дөрттүн» шугумун хапызы-биле сойгаалаар болгаш шугумчүлээр дээш «улустун дайынын» калбак фронт-биле чорудар, «дөрттү» база оон холбаныларын болдунар-ла арга-биле ангыдаар сорулга илеткелде салдынган. Ол болза «үр үеде чорудар улам-на берге сорулга болур» деп чугаалап турар. ККП болза «буржуаз сандарадыкчы чорукка алыскан, «карак ажыттаар, принцип чокка чүве таарыштырар болгаш политика талазы-биле кажарлаар чорук» партияда калбаз-биле нептерээн деп, Хуа Го-фэн онзалап демдеглээн. «Улам ынайты орукка дыйланнаштар ам-даа болур апаар» деп айыткан.

Он бир чыл узамдыгын келген баштайгы «культура революциязының» уе-чадазы «дөрттүн болүүн» чылчы шаварыбиле доозулган болгаш Кыдаттын хөгжүлдезинин «чаа үезин» эгелээн деп съездге чарлаан. Үш чыл дургузунда «чуртка бүгү-ниити корум-чурумну тургузаар», «партия хүрээлеңнерин база стильди чурумчударын болур-чоруурубиле чорудар» сорулганы идин үндүрген. Мурнундагы практиканың кергузуп турарынан алырга, ол чорук партияны калбаз-биле арыглаары болуп турар.

Хамыктың мурнунда Мао Цзе-дунвуң «пролетариат диктатуразының үезинде революциязың үргулчүлээринин» дугайында, социализмнин байдалдарынга ангы демиселиниң дугайында, моон сонгаар-даа хөй катап «культура революциязының» чорударының дугайында, дайынга белеткел дугайында айтыышкынларны ККП-ниң ажыл-чорудулгазының теоретиктиг үнделиги ыңдыр чарлаан. «Дарга Мао Цзе-дунвуң тугун шиитпирлиг камгалаар херек, ол болза чүгле бистиң чуртувуска революциязың хереэнге эвес, харын бүгү делегейниң улустарының ниити садым-чолунга хамааржыр» деп, партия кежигүннерин кыйгырган.

Экономикада буураашкыннар дээш бурууну съездиниң материалдарында «дөрттүн болүүнче» чуй каап, экономика талазы-биле «хөй үнелиг уе хөй черге эрткен», «бүдүрүлге чэнгис черде таптаашкын болгаш харын-даа кудулап бадышкынның» байдалы тургустунган деп хүлээп көрүп, «эрткен үени чедип алырынче» кыйгырып турар. Эртем, культура, өөредилге талазыбиле тургустунган аар-берге байдалды база-ла демдеглээн. Социал-экономиктиг программаның айтырыгларын тодаргайы-биле чугаалажып көрбөөн, чуттун улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң тодаргай көргүзүглерин идин үндүрбөөн дээрзи съездиниң документилериндеп көстүп турар.

Улус төлөөлекчилериниң бүгү кыдат хуралының сессиязын элээн сөөлүреди эрттиргеп турар деп съездиге чарлаан.

Съезд чуртту милитаризастаарын үргулчүлээринче чонну кыйгырган. «Чүгле күүлүг курган чер армиязын эвес, харын күчүлүг шериг-агаар болгаш шериг-далай флодун тургузар, камгалаңыр ханы онгарларны казаар, тарааны курлавырлап шыгжаар» дугайында Мао Цзе-дунвуң айтымышкынларын чепсегленишкинге алган. «Дайылдажырынга белен болур», «дайынга белеткелди бурунгаарладыр чорудар», «улусчу ополченнерни тургузарын күштелдирер», «армияның чепсегленишкинин чаа деңнелче көдүрер» сорулганы салган. Ол бүгү чүүлдерни херек кырында чок болуп турар Кыдатка Совет Эвилелиниң талазындан кыжаныг бар дээр мегe-хоозун бодал-биле чаап-чажырып турар.

«Революциязың факторларының улам ыяш калбарышкыны-биле чергелештир, дайынның факторлары база-ла калбарып турары-биле» холбаштыр, делегей байдалы «кедергей таарымчалыг болуп турар» деп тодаргайлаан. Чавырлыышкынның политиказын шүгүмчүлээн, «дайынның чайлаш чок болурунун» дугайында тезисти камгалаан. Өске сөс-биле чугаалаарга, дайын үндүрериниче угланымышкынны ылып, дайынга амыраш, адыш часкаарын үргулчүлеп турар. Ол чорук улустарның оон иштинде кыдат улустундаа күзел-соруунга удурлажышкак болуп турар.

Хуа Го-фэннин илеткелиниң, съездиниң өске-даа материалдарының даштыкы политиктиг кезээнин кол үүдлери, амгы үеним делегей хөгжүлдезинин кол угланымышкынларын чүгле хереке албайн турар эвес, харын-даа шуут-ла оларга удур угланган болуп турар. Делегейде болуушкуннарны «үш делегей» дээр эргидеги-ле маоисчи схема-биле тайылбырлап, ССРЭ-ге удур, делегейнин социалистиг дем каттыштырылгазынга удур демиселжир сорулга-биле делегейде эн-не реакциялыг күштер-биле Пекиниң бир бөг болуп турарын агартырынга ону ажыглавышаан турар.

«Хөглүг күрүнелерге» удур демиселдиң чорудар деп сылдаг-биле бирги эдчегде Совет Эвилелинге удур угланган турар «чаңгыс аай фронтуну» тургузарынче илеткелчи кыйгырган. ККП-ниң XI съездизинге хүлээп алган партияның чаа уставы ККП-ниң даштыкы политика талазы-биле Совет Эвилелинге удур демиселдиң «тоогулуг үр үеним» сорулганын болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининге саңдарадыкчы ажыл-чорудулга чорударын быжыглаан турар. ККП-ниң X съездизинин документилери-биле деңнээрге, XI съездиниң материалдарында «империализмге, колониализмге болгаш неоколониализмге удур демиселдиң чаңгыс аай фронтуунун» тургузарының эртежок чугулазының дугайын чугаалаваан турар.

ССРЭ-ниң ниитилел тургузуун, иштинги болгаш даштыкы политиказын өөрүлдеп метелээн чүүлдер Хуа Го-фэннин илеткелинде, съездиниң өскедаа материалдарында бар болуп турар. Ук съезд антисоветтиг кампаниялың байдалынга эрткен. Сөөлгү чылдарда совет-кыдат харылзааларының хөгжүлдезин бүрүнү-биле шын эвес кылдыр көргүскен. Ол харылзааларны чогумчалыг болдурар сорулга-биле Совет Эвилелиниң кылын турган эгелекчи базымнарын ККП-дөн, кыдат улустан чажырып турар. Оон туржук «Кыдатты кулданын алыр бодалындан ССРЭ адырылбайн турар» дээр янзылыг мегe-хоозун бодалбиле КУР-нуң чонун коргудуп турар. СЭКП ТК-ның Чиктиво секретары Л. И. Брежневтиң мынча дээн медеглелин оонбиле холбаштыр сагыштыраа чогуур: «Бистер ол чурт-биле чогумчалыг чаагай кожа-хелбөө харылзаалыг турарын күзеп турар бис... Ынчалзажок кандыг-даа күрүнелериң аразында харылзаалар ийи талаадан тургустунар аргалар болгайы».

Кыдат «ам-даа хөй-хөй айтырыгларны шиитпирлээр болгаш эвесин бергелерин ажыр эртер апаар» деп ККП-ниң XI съездизинге демдеглээн.

(СЭТА).

Даштыкы капиталдың шургуп киреринге удур

Бразилияның экономиказынче даштыкы капитал хавызыбиле шургуп кирген. Национал ийыл чок чоруктун айтырыгларының талазы-биле Сенаттың комиссиязының хереченлел турары-биле алырга, даштыкы капитал Бразилияның автомобиль үлетпүрүн долузу-биле, таакпы үлетпүрүнүн 99 хуузун, фармацевтика үлетпүрүнүн 81,2, харылзааның электрохерекселдер болгаш дериглелер бүдүрүлгезинин 72,5 ажыг хуузун, чуттун аар үлетпүрүнүн барык 54 хуузун долузу-биле контролдап турар.

Бразилияда быжыгын турун алган даштыкы монополиялардың ажыл-чорудулгазы чуттун даштыкы садыг талазы-биле дефициттин улам-на өөрүнге чедирген. Дашкаартан бараан кирер сөөртүрүн кызыгаралаар талазы-биле бразиль эрге-чагыргаларын ап чоруткан хемчеглерн турбуже, албан черинин сан-түкүн бөлүгаар алырга, эрткен чылын даштыкы капитал, колдуундала америк капитал чуттуң үлетшүрүнүн чартымн дөрт контролдап турар болгаш сөөлгү үеде ол тергиндел улам-на күштелир шинчилиг болу берген.

Хөгжүп орар чуттарның экономиказын контролдаарынче чүткөн хөй национальдыг монополиялардың бүгү кажар аргаларын Венесуэла хүлээп көрбейн турар деп, Венесуэланың президентизи Карлос Андрес Перес онзалап демдеглээн. Бойдус байлактарынга боттарывыстың баш бидир эргевисти бис камгалап турар бис, ынчангаш экономиканың кол адырлары даштыкы компанияларың эвес, а бистиң холувуста турар деп, К. Андрес Перес демдеглээн.

Индонезияның чазааның 1968 чылда даштыкы капитал салыышкынларына «ажык эжиктерни тургускан» политиказы АКШ-тан, Барыын Европадан болгаш Япониядан чуттун хамаарылгалыг чоруун үүгле күштелдиреринге чедиргеп. Чижээ, Япония Индонезияда үлетпүр будүрүлгезинин 40 хуузун контролдап турар. Ол дутайын Джакартага болган «Делегей ареназында Индонезиянын байдалы» деп темалыг лекцияга хөй-ниитиниң сураглыг ажылдакчыларының бирээзи Руслан Абдулгани медеглээн. (СЭТА).

ЧҮТКҮЛ-БИЛЕ ЧҮГЛЕНГЕШ

Куш оолдары незинин ажаал-тежэлиинин ачызында эки чагаг өзүп доругун кээп, чалгынналган, төрөөн уязын катташ, кыдыг-ушчок ак-кок дээрже—чүк-чүкче хостуг шөлөөн кылыйтып чоруптар. А школа доскан өөренгкчи уруглар база-ла ыдыг. Төрөөн школазындан күзелдин кыйгызы-биле ырак-чоокче тарады ужуп чоруптарлар.

1959 чыл. Бай-Тайга районнуң Бай-Тал ортумак школазының доозукчулары амыдыралдың делгем орууниче базарының болгаш чарлыышкынын ыдыг белен эвес шаптыга келген. Оларның бирээзи—ындазында төптүг, эрес уруг Сюрюн Дойтаан. «А, Б деп үжүктерни билир хамаан чок, демир-үжүк безин орта тудуп билбес чаштарны коллективке кижизидип, ол-ла бүгүнү ыяк билир кылдыр өөредип, чаңчыктырын каар башкылар дег бүзүнүг кижилер белен тывылбас» деп, өөренгкчи Сюрюн үстүкү класстарга-ла ханы бүзүрел-биле бодаар апарган. Ынчангаш «Кым кая өөренирал?» деп айтырыгга харыны ол баш бурунгаар-ла тып алган. Оон күзели—башкы боттанганынга ол боду болгаш оон ада-не, дергүл-төрели аажок өөрөөн. Ол ам эге класстарда 15 чыл хире ажылдап турар.

— Бодумнуң арга-дуржулгамдан көөрүмге, биче чаштарның төлептиг кижизидилгеде, өөредилгеге сундулуг болур чоруу эге класстарга, ылаңгыя бирги класска чаңгыс аай нетелдеп эки, доктаамал тутканындан коңчуг хамааржыр. Оон ынай чүү-даа мурнай кижи бүрүзүнүң аажы-чаңын, бажыңында байдалын билип алыры тергини чугула деп бодаар мен—деп, ол чугаалап турар.

Практикадан көргеш, аныяк башкының чамдык ыдыг түнелдер кылып турары черде чөптүг. Шыпап-ла тудар чаа бажыңның таваан багай салыр болза, чараш эвес, шынары багай болур-ла болгай. Оон-биле бир дөмей, бо башкының чугаалап турары дег, бичилерни эге класстарга кижизидилгедаа, өөредилге-даа талазы-биле эки тутпаа болза, оон эки чүве үнмес: катап өөредир, кижизидер ужурга таваржыр. Чогум-на оон ужуп өөренгкчилерни, бөмбүк ышкаш, боттарынче чуй «октажыр» чорук тыптып кээп турары таварылга эвес. Оон-биле чергедештир класстың өөренгкчилериннин аажы-чаңын тус-тузында эки билип алыр болза, башкының ажылдаарынга чиик болур. Башкы Дойтаан Таяковна Сюрюн 1970 чылдан бөөр СЭКП кежигүнү. Ол бедик ат аныяк башкыны бодунуң ажылынга болгаш хөй-ниити хөрөөнге улам-на харысалгалыг, негелдериг болурун хүлөөндиргеш.

—Мени баштайгы башкывыс деп сактып чоруур өөренгкчилерим арбын апарган ийин. Олар ам боттары ындамында ажылдай бергилээнер. Иштимде өөрүп, чоргаарланып чоруур-дур мен—деп, башкы хүлүмзүрүй аарак чугаалады.

Шыпап-ла, башкының өөреткен өөренгкчилери эвээш эвес. Мугур-Аксы суурнуң бодунда безин оларның чамдыызы ам ажылдай бергилээн. Кызылдың педагогика институдун дооскаш, ВЛКСМ райкомунда ажылдап турар Т. Хертек, башкы училищезин дооскаш, Мугур-Аксы ортумак школазының эге класстарында ажылдап турар Л. Салчак, И. Шой-оол болгаш оон-даа өскелер янзы-бүрү ажылдарда. Эртем-билиг-биле чепсегген, өөреткен башкыызынга өөрүп четтиргенин олар илередип чоруурлар.

Аныяк башкының хүлөөнген класстары үлегерлиг сагылга-чурумнуг боон, өөредилге талазы-биле кээ чыл улай 100 хуу боон келген. Оон чажыды чүдел? Үстүнде чугаалаан дуржулгазынга даянып, ону сагып, чаа аргаларны солун, сеткүүлден өөрүп, өске эш-өөрүнүн кичээлдеринге олуржуп турары ажыктыг боон келген. Көргүзүг материалдарын ажыглап, тема бүрүзүнге баш бурунгаар ыяк белеткенирге оон эки чаңчылы апарган.

Школа биле ада-иениң харылзаазын улам быжыг тударын ол черле утпас. Ону өөредилге-кижизидилгелиг ажылга база кол үүл деп санап чоруур. Эрткен чылдагы бирги классчыларның ада-иелериндеи школачы оглунуң азы уруунуң сагылга-чурумуу, өөредилгеин дээш доктаамал сагыш салып турганнар хөй болган. Чижээ, К. Омааш-оол, А. Салчак, М. Салчак болгаш өскелер-даа башкылар-биле доктаамал харылзажып турарындан оларның уругларының өөредилгезин болгаш сагылга-чурумуу эки.

Маадыр иелер, дайын кыржикчилери, күш-ажылдың хоочунары болгаш өске-даа сураглыг кижилер-биле ужуражылгалар биче чаштарга өөредилгелиг болгаш үлегер-чижек болур. Башкы Д. Сюрюн ыдыг ужуражылгыларны база организастап эрттиргидээн.

Коммунист башкы чаа өөредилге чылында 2-ги класска ажылдаар. Олар-биле ажылдаары ам чиик болур. Чүге дээрге эрткен өөредилге чылында башкы ол-ла өөренгкчилери-биле ажылдап турган-на болгай. Ынчангаш кымнын кандыг эртемге кошкагын, аажы-чаңын, бажыңында байдалын-даа эки билир.

Дойтаан Таяковна Сюрюнүн өг-бүле тутканы эки аараан чок апарган. Уруг-дарының доруктуржуп, кады чурттан орган эжин ышкынары дег аар-берге кажылал кейда бөөр?! «Ам канчаар, бергени дириг кижи канчаа-чоон-даа бол ажыңы эртер хөрөк» деп кадыгландыр бодан алган. Ол—беш уругунуң иези. Оларны остуруп доруктуруп, төлептиг кижилер кылдыр кижизидериге эвээш эвес үеткты, күштү ол үндүрүп чоруур. Уругларының дөрту өөренгкчи, үжү эрткен өөредилге чылында чүүлү 5, а бирээзи 4—5 демдектерге өөренгеш, мактатканнар.

Ажыл-ишке-даа, эртем-билигге-даа кызымак чүткүлдүг аныяк башкы өөренирге кажан-даа орайтавас дээш ышкаш, Кызылдың педагогика институдунуң педагогика факультедиже бот-өөредилге-биле кирип алган. Бирги курсту ол ам чедиишкиниг доозупкан.

Дойтаан Таяковна Сюрюн:

— Өөренгкчилеримнин бажыдарын кезип, боттары-биле, ада-иелери-биле чугаалажып, идик-хеви, өөредилге хөрекселдери белен, белен эвээш, ынай-бөөр шуут чоруткан кижи бар, чогун тодарадып алдым. Бодум база белеткендим. Ам өөренгкчилерим хүлөөп ап, өөредип кирептериге белен мен—деп бүзүреллиг чугаалап олурар.

Э. КЕЧИЛ-ООЛ.

„Чадаг кижи" деп операция

ССРЭ-ниң Иштикү херектер министерствозу өске организациялар-биле кады «Чадаг кижи» деп Бүгү-эвилел операциязын сентябрьда эрттирер. Оон кол сорулгазы—орук шимчээшкининиң чурумнарын пропагандалаары, чөн ортузунга калбак тайылбыр ажылдарын чорудары, кудумчуга серемчилелдиг болгаш чурумнуг болуруп чадаг кижилерге чаңчыктырары болур.

Орук шимчээшкининиң айыл чок болур чоруун быжыглаарынче углаган хөй санныг ажылдарны чыл бүрүде эрттирип турар, ынчаарга «Чадаг кижи» деп операцияны бир дугаар эрттирип турарывыс ол. Кудумчуну бүгү-ле дүрүм, чурум-биле ажыглаарын чадаг кижилерге өөредирге эргежок чугула апарган, чүге дизе чадаг кижилер кудумчуга кылган хөрөө дээш, чолаачы-биле бир дөмей, оон иштинде кеземче харысалгазын безин хүлөөр ужурлуг.

Чадаг кижилериң шимчээшкининиң болгаш айыыл чок болуруп организастаар талазы-биле хөй ажылдарны бистиң чуртувуста чорудуп турар. Янзы-бүрү деннелдиң аргыжылга черлерин, чер адаанын өдүглерин, кудумчу белдирлеринге чадаг кижилер доктаап, машиналарны манап эрттириптер ортулукчуганнарны, кижилериң машина оруунче кире бөөрин болдурбас кызыгаар херимчигештерин болгаш өске-даа чүүлдерни тудуп турар. Светофорларның конструкцияларын сайыраргайжыдып турар.

Машина эртер орукка чадаг кижиниң ажыглаар эргезин көвүдей бөөр хөй таварылгаларны орук шимчээшкининиң чурумунда айыткан. Хөй-ниитиниң транспорту доктаар черлерге (орук ортузунга болза), чадаг кижилер тускай башкарылга чокка эртер черлерге, транспрот эор белдирлерге (светофорнуң тускай айтыкчы согунары чок черге) — чолаачылар чадаг кижилерни мурнан эттирер хүлөөлгелиг.

Чон ортузунга орук шимчээшкининиң чурумнарын пропагандалаар болгаш тайылбырлаар талазы-биле улуг ажылды күрүне база хөй-ниити организациялары чорудуп турар-даа. Бүдүрүлгелерге, өөредилге черлеринге, парктарга, бажыннар эргеледдеринге бо талазы-биле лекция, беседаларны эрттирип, кинофильмнерни көргүзүп турар.

Бо хире хемчегларни ап турда-ла, чадаг кижилериң буруузу-биле оруктарга хөй санныг озал-ондактар боор турар. Чижээ, бо чылдың баштайгы чартында болган орук-транспорт таварылгаларының 30 ажыг хуузу чадаг кижилериң буруузу-биле болгулаан. Ол чүл дизе-ле чадаг кижилериң машина оруунче кайы хамаан чок маңнажы бээри, эртпес ужурлуг черлерже кылаштажыры болгаш кижизигей чок боон турары-дыр.

Бир чижекти көрөөли. Хамаатты Ю. Леопов дээрге Москваның эң хөй шимчээшкиниг черлериниң бирээзи Ленинград шоссезин кеже халыырын ораладшкан. Чадаг кижи чорбас ужурлуг черже оон маңнаанының түнелинде ацаа таваржын келген «Жигули» машинаның чолаачызы машинаны ийинче долгаан. Машина тротуарже үнгеш, ийи кижини ужур үскеш, автобус доктаар павильонга чуура үскен. Бо таварылгада шимчээшкин чуруму үрөөн Леоновту кеземче харысалгазынга кирип, дорт чылда хосталгазын казып шиткен.

Орукка чурумнуг болуру чүгле чадаг кижилериң хуудa хөрөө эвес. Кижи бүрүзү кудумчуже үнгеш, орук шимчээшкининиң чурумун сактып, сагыыр хүлөөлгелиг, бодунгадаа, өскелерге-даа айыыл таварыштырба деп бодап чоруур ужурлуг.

Ам чаа өөредилге чылы эгелеп турда комсомол, пионер организацияларының, чырыдыыткын болгаш кадык камгалал органнарының ажылдакчылары уруглар ортузунга орук шимчээшкинин пропагандалаар талазы-биле калбак тайылбыр ажылын чорудуп турар. Кижилериң кудумчуга чурумнуг болуруп бичиң чажындан-на эгелеп кижизидерге улуг түпелдиг. Ленинградта, Ригада, Донда-Ростовта, Алма-Атада уруглариың эки дериттинген автохоорайжыгаштарын тутканы. Шимчээшкининиң аныяк инспекторларының отрядтарын чурттуп дыка хөй школаларында тургускан. Бо бүгү чүүлдер уруглариың кудумчуларга харысалгалыг болуруп чажыктырын, өөредир.

«Чадаг кижи» деп Бүгү-эвилел операциязын бистиң шуптувустуң эрге-ажыывыска дүүштүр чорудуп турар. Ол болаа кижи дугайында сагыш салыышкынның база бир херечизи.

О. БОЙЦОВА,
ССРЭ-ниң ИХМ-ниң КАИ эргелелиниң ажылдакчызы.

Кызылдың пионерлер бажыңының болгаш хоорайның культура кылдызының организастаапы уругларның квартал аайы-биле болуп эрткен ураң чүүлүнүң түнел концерттерин кызылчылар эрткен субботада сонуургап көрген. Түнел концерттерни өөренгкчилериң чайгы дыштанылгазының доозулганынга турескаатканнар. Уруглар ырларны, шулуктерни, танцыларны чыылган чонга бараалгатканнар. «Пограничник» клубундан О. Гольдберг, «Искательден» В. Даваа, П. Соболев олар эки күүселдеер дээш хүндүлүг бижик-биле шаннатканнар. В. Бабаевага, Н. Черепановага, Г. Абрамовага өртектиг белектерни бергеш.

№ 1 бажың эргелелиниң «Искатель» клубуу эки ажылдыг деп саваап, ук коллективке бирги чергенин дипломун тывыскан.

ЧУРУКТА: «Искательдин» бот-тывынгыр артистери Ира Токарь, Оксана Шукшина биле Галя Абрамова оларның ырлажып турары.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

АЛДАП ЧОРААН

Бин-хемчилер РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи Владимир Базыр-оолович Оскал-оолдун сураглыг царк болүүнүң ойнаанын улуг сонуургал-биле көргеннер. Белукте ССРЭ-ниң академиктиг Улуг театрының ыраажызы Надежда Красная бо удаада база катап күзенчиг аалчы болуп, өрүс болгаш тыва улустуң ырларын күүсеткен. Черле ынчаан ыраажының күүседелзин чон мөгаданн. Чаңгыс черчуруттуувустуң талантызынга, оон чедиишкининге чоргаарланмас аргавыс чок. Надежда Красная номер бүрүзүн динмиттиг адын часкаашкыны-биле уткуп ап, дириг чечектерни бараалгадып турду.

Тываның хоочун артистериниң бирээзи, РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Николай Өлзей-оолдуң совет композиторларының ырларын аянныг ырлаанын, Сергей Михалковтуң «Эзирик койгунун» номчаанын көрүкчүлер база-ла улуг сонуургал-биле уткуп, хүлөөп алган.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи хоочун клоун Юрий Каменнов болгаш оон эжи Роман Зубрицкий-биле ойнаарын чон чир-шөн дүжүп хүлөөп алган. Талантылыг клоуннар көрүкчүлериң күзенчиг аалчылары болуп, каткы-хөгну хайныктырып, чараш ойнаан барганнар. Юрий Оскал-оол, Юрий Хөвенмей, Зелим Кизак, Белек-оол Хомушку оларның чинге демир кырынга янзы-бүрү көргүзүглери болгаш танцылары чонну кайгаткан. Эрес, кашпагай оолдар «яблочкону» танцылай бээрге, далай шериниң корабльдериниң делгем палубалары сагындырар. Назы-хары дөгөөн-даа болза, эрес, кашпагай Владимир Базыр-ооловичиниң дүрген шуушкан тавактарны чаңгыс черге чыый шаап алыры биеэги-ле хевээр көрүксенчиг.

Б. КЕНЕШ.

ХОВУЛАРДА ЫР

«Сукпак» совхозтуң Культура бажыңының агиткультбригадазы (удуртукчузу Т. П. Гергенов) чоокта тургустунган. Оон составында библиотекарь Светлана Могавал, кадарчы Алексей Костин болгаш Любовь Дворецкая, Татьяна Бородина болгаш өскелер-даа кирип турар.

Бот-тывынгыр артистер чоокта чаа малчыннарга, сиренчилерге, механизаторларга аалдап чораан. Феодосия Морхеевана «Россияның оолдары» деп шулуун, Юрий Кулаковтуң удуртканы хөгжүм триозун болгаш ураң чараш ырларны хөвү ажылдакчылары улуг сонуургал-биле хүлөөп алганнар.

Агитбригаданың оруу амдаа узун. Юбилейлиг чылдың тараажыларынга аян тударынга олар белен.

В. МААДЫР-ООЛ.

«Генерал Топтыгин» херек кырынга турган бе?

Амгы үениң школачылары сураглыг орус шулукчу Н. А. Некрасовтуң «Генерал Топтыгин» деп шулүүн эки билир. Ол херек кырында болган чүве-дир ийин.

Шаанда шулукчу эрги Галич оруунга халдың чоруп тургаш, Дровинкалар деп көдээ суурга кире дүшкүлеп турган. Чогум-на ынчаарда шулукчунуң көрген ол ужуралы ацаа болган дижир.

Орус чуртунга ол үеде толанчы артистерни чеже дээр. Оларның өөредип алган адыглары ол үениң эрге-чагырга хөренгитеннери дээргилериң кудумчуга чораанын, чунар-бажыңга шаптанып органын ол-ла өлчаан ойнаар дээр. Чогум-на ындыг көргүзүг үезинде эвээ чылыгып, дайка ала кааптар дээш өртээл бажыңынче кире бээр аразында, мажаалай бөштүнүп алгаш, шулукчунуң чогаадын кааны ышкаш, «шанакка олурупкаш, каракулак чок ыңай болган» дижир.

Ол каттырынчыг таварылга дугайында дамчыыр чугаалар ам-даа ол ынчаар черлерде артпышаан.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

БАЙЫРЛЫГ, СОФИЯ! МЕХИКОГА УЖУРАШКЫЖЕ!

СОФИЯ. (СЭТА-ның тускай корр. А. Горбунов, А. Левинсон, Ю. Юрис). «Универсиада-77» доозулган! Болгарияның найысылалының Василь Левский аттыг стадионга воскресеньеде чыылган муң-муң көрүкчүлер он хүн дургузунда тиилелге дээш демисежин, оон-биле туруштуун, маазырлыын, чаагай сеткилдиин көргүскеннерге байыр чедиргеннер.

Универсиада ажыттынарының бүдүүзүнде Болгарияның «Народен спорт» солун мынчаар бижээн: «Августуң бо хүннеринде София беш диптин аныяктары-биле ужуражыр. «Гаудеамус игитур»—студентилер гимнизи чүгле тиилекчилерни эвес, бүгү киржикчилерни алларжыдар». Ол сөстер боттанган. Спортчу-студентилер спортка хандыкшылдыларга кайгамчыктыг байырлалды бараалгаткан.

Универсиаданың медальдарының бир талазында «Спорт», өскезинде—«Найырал» деп бижээн. 77 чылдың студентилер оюннарының характерин ында тодаратган. Беш диптин студентилери спортчу маргылдааларга киришпишаан, тайбынче, дүшкүүрлүг чорукту чавырыдырарынче, нейтроннуг бомба чок делегей дээш, өөрүшкүлүг, тургузукчу күш-ажылдыг тайбынче чүткүлдүүн көргүскен.

Универсиада—аныяктарның маргылдаалы, ынчангаш моон мурнунда ады үнмейн чораан чаа кижилерни илередир сорулгалыг. Студент оюннарга шылгараан кижилер 1980 чылдың олимпиадазынга киржир, шаңналдыг черлерни кордап турарлар.

«Универсиада-77» биле «Олимпиада-80»-ниң угланышкыны чаңгыс аай ажылдап кылдынган.

Софияга «Олимпиада-80»-ниң оргкомитединиң бөлүк төлөөлери олурушкан. Олар ацаа олимпиада болур Москваның дугайында делгелгени организастаан болгаш парлаалга конференциязын эрттирген. Совет Эвилелинин найысылалы болгаш өскедаа хоорайлар оюннарга канчаар белеткенип турарын делгеренгей чугаалап берген.

Студент оюннар маргылдааларының типлекчилериниң 1980 чылда кандыг планныг болуп турарын ыяан-ла айтырып турган. Москва олимпиадазынга киржир изиг күзелдиин чемпионнар илереткеннер. Олар олимпиадага канчаар белеткенирин, кандыг түнелдерни чедип алыр бодап турарын күзелдин-биле чугааланнар.

«Универсиада-77»-ниң дугайында оон чамдык киржикчилериниң, делегациялар төлөөлериниң, делегейниң спорт организацияларының удуртукчуларының бодалдарын моон адаанда киирдивис.

Марина Крошина, тенниске чемпион (ССРЭ): «Универсиадага бир дугаарында киришкеш, алдын медальды алганым эки болду. Бир чыл эрткенде ону канчап чедип алганымны эвес, интерклубка ужуражылгаларны сактыр мен. Беш диптен келген аныяктар очулдурукчу чокка бот-боттарывысты билчип турган бис».

Абрахам Ордиа, Африка спортчунуң дээди човүлелиниң даргазы: «Болгарияның найысылалынга эп-найырал кайгамчык болган. Универсиаданың ажыдыышкыны— аныяк кижилериң найыралының манифестациязын кажан-даа утпас мен».

Йонол Шакар, Турцияның аныяктар болгаш спорт министри: «Болгарияның найысылалынга оюннарның киржикчилеринге көргүскен чылыг болгаш кичээнгейлиг сагыш човаашкын кажан-даа уттундурбас. Софияга эрткен студентилер маргылдаазынга 84 чурттан 4000 хире спортчулар чыылган. Оон келир үезинин оруу ажык».

Александр Томов, хүрешке делегей чемпиону (Болгария): «Делегейниң спортчу байырлалының ээзи болганынга бүгү болгар спортчулар чоргаарланыр. Байырлал хүннеринде «Спорт» деп сөс тайбынны, найыралды илередип, бистиң планетаның аныяк кижилерин чоокшулаштырган».

Харви Гланс, чиик атлет (АКШ): «Универсиаданың ажыдыышкыны кайгамчыктыг-ла көрүштүг болган. Эп-найыралчы харылзааларга, эштежилгеге ол салдарны чедирген деп бодаар мен. Болгарияның найысылалының чылыг болгаш найыралчы хүлөөп алышкыннары кажан-даа уттундурбас».

Альберто Хуанторена, делегейниң рекордсмени (Куба): «Универсиадага дыка хөй өөрлүг болдувус, оларның-биле дыка чугула айтырыглар талазы-биле арга-дуржулгавыс солуштувус. Үш чыл эрткенде оларның дыка хөйү-биле Москва олимпиадазынга база катап ужуражыр бис».

* * *

Болгарияның найысылалы универсиада-биле байырлаанкан: «Байырлыг, София!» Мехикога ужурашкыже!» Ийи чыл болгаш Мексиканың найысылалынга делегей студентилериниң чайгы спортчу оюннары эртер.

Телевидение

СЕНТЯБРЬ 1-ДЕ

МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—Эртенги гимнастика.
10.30—**«Өжээтен казыргылар».** Уран-чечен фильм.
12.10—**«Бистин намдарывыс. 1966 чыл».**
13.10—16.30—Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

16.30—**«Алдын бажың».** Уран-чечен фильм.
17.40—Документалдыг фильмнер программазы.
18.30—Телемедээлер.
18.45—Киножурнал.
18.55—**«СЭКП-ний XXV съездиниин шиитпирлерин — амыдыралга».** Дамчыдылга.
19.25—**«Даштыкы кинохроника».** Киножурнал.
19.35—Телемедээлер (орус дылга).
19.45—Чарлалдар.
19.50—Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—**«Кеззеде хүннеп турзун!».** Делегейниң уруглар фестивалының дугайында дамчыдылга.
21.15—**«ССРЭ Конституциязының толевилелиниң дугайында беседалар».** 6-ды дамчыдылга—**«Совет кижиниң социал-экономиктиг эргелери».** Политиктиг хайгааракчы Л. А. Вознесенский дамчыдылганы чорудар. Юридиктиг эртемнериң доктору, профессор М. А. Крутоголов дамчыдылгада киржип турар.
21.45—**«ТТ экранында бир-ле дугаар». «Кыш биле ийи портфель».** Уран-чечен фильм.
23.00—23.30—**«Ye».** Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга көжүп турар булуттаар, чамдык черлерге чаар, дилмирээр. Барыын чүк угланышкынныг хаттыг дургени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы мурнуу-барыын районнарга 17—22, өскелериге 15—20, Кызылга 18—20 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 1-ДЕ

«НАПЫРАЛ»: **«Картуш»** 9.30, 11.20, 13.10, 15.00 17.20, 19.10, 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Чаа мультфильмнер. «Адыр, сеин шинме!»** 9.15, 10.40, **«Амдыызында шактар хап турда»** 12.05, 13.45, 15.25, **Кемниг херек. «Мегелээшкин»** (2 сериялыг) 17.20, 20.10 шактарда.

«ВОСТОК»: **«72 градус соок»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Фанфан-Тюльпан»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Сентябрь 5-те эгелээр

Кызылдың автомобиль школазы III класстың чолаачыларының курузунга (тыва дылга) сургуулдар чыып адырын чарлап тур. Өөренирин хуусаазы 5 ай, өөредилге 1977 чылдың сентябрь 5-тен эгелээр. Өске хоорайлардан келгеннер үнүр бижиктен паспорттуг, чоруткашының дугайында шынзылгалыг, совхозтан өөредирге-биле чоруткан бижиктиг болур.

Айтырыгларны дараазында адресте чорудар: Кызыл хоорай, Шевченко кудумчузу, 113 А.

САДЫП АЛЫКЧЫЛАРНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Кызылдың аъш-чем садыы сентябрьның 2-де дүштекинин 2 шактан эгелеп Октябрьская кудумчузунга ногаа базаарын организастаар.

Ногаа базаарынга келириниче садып алычыларны чаладывыс.

5510000 ОЙНАП АЛЫЫШКЫННАР

1977 чылдың сентябрь 16-да Тамбов хоорайга акша-бараан лотереязының немелде (турисчи) үндүрүлгезинин талазы-биле ойнап алышкын тиражы болур.

Тиражка 5510000 ойнап алышкыннар бар болур, оларның аразында «Москвич» болгаш «Жигули» деп 100 автомобиль, янзы-бүрү марканың 450 мотоцикли, 1500 радиоприемник, туристи бажыңчыгаштар, майгыннар, хемелер, кинокамералар, фотоаппараттар, гитаралар, дүктен кылган костюмнер бар.

1-ден 500 рубль чедир акша ойнап алышкыннары база бар. Лотерея билеттерни ажаалда кассаларындан, магазиннерден, хой-ниити чемненилгезинин албан черлеринден, харылзаанын албан черлеринден, союзпечатьтын киоскилеринден, автовокзалдарның болгаш аэропорттуң кассаларындан садын ап болур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, келээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетпүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериялың 2-12-45, секретарпаттың, 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16332. Чагыг 302.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Човүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфил болгаш ном садының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00944